

کتاب شب امتحان علوم و فنون ادبی (۱) پایه دهم از چهار قسمت اصلی تشکیل شده است که به صورت زیر است:

۱- **آزمون های نوبت اول:** آزمون های شماره ۱ تا ۴ این کتاب مربوط به مباحث نوبت اول است که خودش به دو قسمت تقسیم می شود:

الف) آزمون های طبقه بندی شده: آزمون های شماره ۱ و ۲ را درس به درس طبقه بندی کرده ایم. بنابراین شما به راحتی می توانید پس از خواندن هر درس از درس نامه تعدادی سؤال را بررسی کنید. حواستان باشد این آزمون ها هم، ۲۰ نمره ای و مثل یک آزمون کامل هستند. در آزمون های طبقه بندی شده، هر جا که لازم بوده، در کنار سؤالات نکات مشاوره ای را نیز آورده ایم. این نکات به شما در درس خواندن قبل از امتحان و پاسخ گویی به سؤالات در زمان امتحان کمک می کند.

ب) آزمون های طبقه بندی نشده: آزمون های شماره ۳ و ۴ را طبقه بندی نکرده ایم تا دو آزمون نوبت اول مشابه آزمونی را که معلمان از شما خواهد گرفت، ببینید.

۲- **آزمون های نوبت دوم:** آزمون های شماره ۵ تا ۱۲ از کل کتاب و مطابق امتحان نهایی طرح شده اند. این قسمت هم، خودش به ۲ بخش تقسیم می شود:

الف) آزمون های طبقه بندی شده: آزمون های شماره ۵ تا ۸ را که برای نوبت دوم طرح شده اند هم طبقه بندی کرده ایم. با این کار باز هم می توانید پس از خواندن هر درس تعدادی سؤال مرتبط را پاسخ دهید. هر کدام از این آزمون ها هم، ۲۰ نمره دارند؛ در واقع در این بخش، شما ۴ آزمون کامل را می بینید.

ب) آزمون های طبقه بندی نشده: آزمون های شماره ۹ تا ۱۲ را طبقه بندی نکرده ایم؛ پس، در این بخش با ۴ آزمون نوبت دوم، مواجه خواهید شد.

این آزمون ها شامل امتحان نهایی خرداد ۱۴۰۳، شبیه ساز امتحان نهایی خرداد ۱۴۰۳ و دو آزمون چالشی تر با عنوان «بیست پلاس» است.

۳- **پاسخ نامه تشریحی آزمون ها:** در پاسخ تشریحی آزمون ها تمام آن چه باید در امتحان بنویسید تا نمره کامل را کسب کنید، برایتان نوشته ایم.

پاسخ ها مطابق با فرمت پاسخ برگ مورد تأیید آموزش و پرورش دارای ریزبارم بندی و آدرس مبحثی می باشند.

۴- **درس نامه کامل شب امتحانی:** این قسمت برگ برنده شما نسبت به کسانی است که این کتاب را نمی خوانند. در این قسمت تمام آن چه

را برای گرفتن نمره عالی در امتحان علوم و فنون ادبی (۱) نیاز دارید، تنها در ۱۰ صفحه آورده ایم؛ بخوانید و لذتش را ببرید!

یک راهکار: موقع امتحان های نوبت اول می توانید از سؤال های درس های ۱ تا ۶ آزمون های ۵ تا ۸ هم استفاده کنید.

فهرست

صفحه صفحه

نوبت آزمون پاسخ نامه

بارم بندی درس علوم و فنون ادبی (۱)

ردیف	موضوع	نمره
۱	مبانی تحلیل متن تاریخ ادبیات سبک شناسی	۴
۲	موسیقی شعر	۶
۳	زیبایی شناسی	۶
۴	نقد و تحلیل نظم و نثر	۴
	جمع	۲۰

آزمون شماره ۱	(طبقه بندی شده)	اول	۳	۴۲
آزمون شماره ۲	(طبقه بندی شده)	اول	۶	۴۲
آزمون شماره ۳	(طبقه بندی نشده)	اول	۹	۴۳
آزمون شماره ۴	(طبقه بندی نشده)	اول	۱۱	۴۳
آزمون شماره ۵	(طبقه بندی شده)	دوم	۱۳	۴۴
آزمون شماره ۶	(طبقه بندی شده)	دوم	۱۶	۴۵
آزمون شماره ۷	(طبقه بندی شده)	دوم	۲۰	۴۶
آزمون شماره ۸	(طبقه بندی شده)	دوم	۲۳	۴۶
آزمون شماره ۹ نهایی خرداد ۱۴۰۳	(طبقه بندی نشده)	دوم	۲۷	۴۷
آزمون شماره ۱۰ شبیه ساز خرداد ۱۴۰۳	(طبقه بندی نشده)	دوم	۳۱	۴۸
آزمون شماره ۱۱ بیست پلاس (چالشی تر)	(طبقه بندی نشده)	دوم	۳۵	۴۹
آزمون شماره ۱۲ بیست پلاس (چالشی تر)	(طبقه بندی نشده)	دوم	۳۹	۵۰

درس اول

ردیف

نمره	
۰/۷۵	۱ یکی از آسان‌ترین و کاربردی‌ترین شیوه‌ها در بررسی و تحلیل متن چیست؟
۰/۵	۲ چرا باید تمام اثر یکباره و بی‌گسست خوانده شود؟
۰/۵	۳ دو ویژگی زبانی عبارت زیر را بنویسید. «مَنْتِ خدای را عَزَّوَجَلَّ که طاعتش موجب قربت است و به شکر اندرش مزید نعمت.»
۰/۵	۴ در خوانش شعر زیر چه لحنی را باید به کار ببریم؟ به دام افتاد روباه‌ی سحرگاه به روبه‌بازی اندیشید در راه که گر صیاد بیند هم‌چنینم دهد حالی به گَازُر پُوستینم (عطار)
۰/۲۵	۵ چه عاملی سبب کشف لحن می‌شود؟
۰/۵	۶ در شعر زیر، «سعدی» با استفاده از وزن و آهنگ، به آسانی حالت و را به خواننده منتقل می‌کند. دقت کنید لحن فوایش در دریافت حالت شعر به شما کمک می‌کند. ما همه چشمیم و تو نور ای صنم چشم بد از روی تو دور ای صنم روی می‌وشان که بهشتی بُود هر که ببیند چو تو حور ای صنم (سعدی)
۰/۵	۷ چه عاملی بر قدرت تأثیرگذاری شعر زیر افزوده است؟ مرده بُدم زنده شدم، گریه بُدم خنده شدم دولت عشق آمد و من، دولت پاینده شدم دیده سیر است مرا، جان دلیر است مرا زهره شیر است مرا، زهره تابنده شدم گفت که سرمست نه‌ای، رُو که از این دست نه‌ای رفتم و سرمست شدم، وز طرب آکنده شدم گفت که تو شمع شدی، قبله این جمع شدی جمع نیم شمع نیم، دود پراکنده شدم گفت که شیخی و سری، پیشرو و راهبری شیخ نیم پیش نیم، امر تو را بنده شدم شکر کند چرخ فلک، از مَلِک و مَلِک و مَلِک کز کرم و بخشش او روشن و بخشنده شدم (غزلیات شمس، مولوی)
۰/۷۵	۸ جاهای خالی را با استفاده از کلمه‌های داخل کمانک کامل کنید. الف) اساسی‌ترین عامل پیدایی شعر است. (وزن - عاطفه) ب) وزن در شعر، جنبه تزئینی (دارد - ندارد). پ) شاعر برای انتقال عاطفه خود به دیگران از کمک می‌گیرد. (زبان - آهنگ)
۰/۵	۹ کدام بخش از نوشته زیر، عواطف انسانی را برمی‌انگیزد؟ دلیل آن را بنویسید. پارسا زاده‌ای را نعمت بیکران به دست افتاد، فسق و فجور آغاز کرد. باری به نصیحتش گفتم: ای فرزند، دخل، آب روان است و عیش، آسیاب گردان؛ یعنی خرج فراوان کردن، مسلم کسی را باشد که دخل معین دارد. «چو دخلت نیست، خرج آهسته‌تر کن که می‌گویند ملاحان سرودی، اگر باران به کوهستان نبارد به سالی دجله گردد، خشک رودی»
۰/۲۵	۱۰ آرایه تکرار (واج‌آرایی - واژه‌آرایی) را در بیت‌های زیر نشان دهید. (واج یا واژه تکراری را بنویسید). تکرار و تمرین، راه‌گشای شما در حل این نوع سؤالات است. الف) ای بی‌نشان محض، نشان از که جویمت؟ ب) ستون کرد چپ را و خم کرد راست پ) عطار اگرچه یافت به عین یقین تو را ت) آینه ار نقش تو بنمود راست ث) یاد ایامی که در گلشن فغانی داشتم گم گشت در تو هر دو جهان، از که جویمت؟ (عطار) خروش از خم چرخ چاچی بخواست (فردوسی) ای بس عیان به عین عیان، از که جویمت؟ (عطار) خود شکن، آیین‌شکستن خطاست (نظامی) در میان لاله و گل آشیانی داشتم (عطار)

درس سوم

علوم و فنون ادبی ۱		رشته: ادبیات و علوم انسانی		تاریخ آزمون: دی‌ماه	
نوبت اول		پایه دهم		مدت آزمون: ۱۰۰ دقیقه	
۱۱	نوع آرایه تکرار را در بیت‌های زیر بنویسید. الف) روان شد اشک یاقوتی ز راه دیدگان اینک ب) آن کیست کز روی کرم، بامن وفاداری کند پ) در زلف تو بند بود داد دل ما ای داد به داد دل ما کس نرسید ز عشق بی‌نشان آمد نشان بی‌نشان اینک (مولوی) بر جای بدکاری چو من، یک دم نکوکاری کند (حافظ) در بند کمند بود داد دل ما از بس که بلند بود داد دل ما (قیصر امین‌پور)				
۱۲	درست یا نادرست بودن جمله زیر را مشخص کنید. واج آرایه مصوت‌ها از صامت‌ها محسوس‌تر است.				
درس چهارم					
۱۳	جاهای خالی را با کلمه‌های مناسب کامل کنید. زبان پارسی در و ایران متداول بوده است.				
۱۴	دو نمونه از قطعات شعری پهلوی را که ترجمه عربی و فارسی آن‌ها در دست است، نام ببرید.				
۱۵	نخستین دولت اسلامی پس از برافتادن ساسانیان بودند. (۱) طاهریان (۲) غزنویان (۳) سلجوقیان (۴) سامانیان				
۱۶	کدام یک از تقسیمات زبان‌های ایرانی میانه محسوب نمی‌شود؟ (۱) پارسی (۲) پهلوی (۳) فارسی دری				
۱۷	کدام یک از موارد مشخص شده از نظر تاریخ ادبیات نادرست هستند؟ «پس از گذشت چند سده و رواج و نفوذ معارف اسلامی و متون دینی، آمیختگی زبان فارسی دری با زبان عربی کاهش می‌یابد. در قرن چهارم و اوایل قرن پنجم بسیاری از اصطلاحات علمی، ادبی، دینی و سیاسی جدید از راه ترجمه متون عربی وارد فارسی دری می‌شود.» ۱ ۲ ۳ ۴				
درس پنجم					
۱۸	هجای اول و هجای آخر مصراع زیر را مشخص کنید و علامت خاص هر یک را بنویسید. «حلال است رفتن به صحرا ولیک ...»				
۱۹	گزینه درست را انتخاب کنید. الف) علامت هجای پایانی واژه «شناخت» در کدام گزینه آمده است؟ (۱) _ (۲) _ (۳) U (۴) _U ب) الگوی هجایی «آباد» با کدام گزینه یکسان است؟ (۱) دانا (۲) دانش (۳) نابود (۴) آشکار پ) مقدار آوایی که دهان با یک بار باز شدن آن را ادا می‌کند، نام دارد. (۱) واج (۲) حرف (۳) هجا (۴) آهنگ ت) واج /و/ در کدام یک از گزینه‌ها مصوت نیست؟ (۱) دوست (۲) خورشید (۳) سواد (۴) سود				
۲۰	برای کاربرد گوناگون (صامت / مصوت) واج /ه/، /ه/ دو نمونه بنویسید.				
۲۱	واژه «خویشتن‌داری» را با خط عروضی بنویسید و نکته مورد توجه را در نوشتن آن ذکر کنید.				
درس ششم					
۲۲	«سجع» را در عبارت‌های زیر پیدا کنید و نوع آن‌ها را بنویسید. الف) مُلک، بی دین باطل است و دین، بی ملک ضایع. ب) دست از سر من بیچاره بردارید و مرا به حال خود بگذارید.				

۱ آزمون	علوم و فنون ادبی ۱	رشته: ادبیات و علوم انسانی	تاریخ آزمون: دی‌ماه
	نوبت اول	پایه دهم	مدت آزمون: ۱۰۰ دقیقه

۰/۵	۲۳	واژه‌های و در عبارت زیر «سجع مطرّف» دارند. «محبت را غایت نیست، از بهر آن که محبوب را نهایت نیست.»
۱	۲۴	جاهای خالی را با کلمه‌های مناسب کامل کنید. الف) ارزش موسیقایی سجع از همه سجع‌ها بیشتر است. ب) در سجع واژه‌ها هم‌وزن نیستند، اما واج‌های آخر آن‌ها یکسان است. پ) در عبارت «فلان را کرم، بی‌شمار است و هنر، بی‌حساب.» بین دو واژه و ، سجع متوازن وجود دارد.

نقد و تحلیل شعر و نثر

۱	۲۵	شعر زیر را از نظر قلمرو فکری بررسی کرده، مفهوم کلی آن را بنویسید. «نه من ز بی‌عملی در جهان ملولم و بس ملالت علما هم ز علم بی‌عمل است» (هاتف) قلمرو فکری بررسی کرد.
۰/۵	۲۶	حکایت زیر را بخوانید: «آورده‌اند که: شیخ ما گفت - قدس الله روحه - که وقتی زنبوری به موری رسید. او را دید که دانه‌ای گندم می‌برد به خانه و آن دانه زیر و زیر می‌شد و آن مور با آن زیر و زیر می‌آمد و به جهد و حيلة بسیار، آن را می‌کشید و مردمان پای بر او می‌نهادند و او را خسته و افکار می‌کردند. آن زنبور آن مور را گفت که این چه سختی و مشقتی است که تو از برای دانه‌ای بر خود نهاده‌ای و از برای یک دانه محقر، چندین مذلت می‌کشی؟ بیا تا ببینی که من چگونه آسان می‌خورم و از چندین نعمت‌های با لذت بی‌این همه مشقت نصیب می‌گیرم و از آن چه نیکوتر و بهتر است و شایسته، به مُراد خویش به کار می‌برم. پس مور را با خویشتن به دکان قضابی برد، جایی که گوشت نیکو و فربه‌تر بود، بنشست و از جایی که نازک‌تر بود سیر بخورد و پاره‌ای فراهم آورد تا ببرد. قضاب فراز آمد و کاردی بر وی زد و آن زنبور را به دو نیمه کرد و بینداخت. آن زنبور بر زمین افتاد و آن مور فراز آمد و پایش بگرفت و می‌کشید و می‌گفت: هر که آن‌جا نشیند که خواهد و مرادش بود، چنان‌ش گشتند که نخواهد و مرادش نبود...» (اسرار التوفیق) الف) محتوا و موضوع حکایت را با توجه به قلمرو فکری بررسی کنید. ب) ویژگی‌های زبانی آن را بنویسید. (ذکر ۳ مورد) پ) حکایت را از نظر قلمرو ادبی (آرایه‌های مراعات‌نظیر، تضاد و تشخیص) بررسی کنید. ت) نتیجه‌گیری و نوع متن را بنویسید. ث) نوع نثر حکایت را بنویسید. ج) هدف نویسنده از به کار بردن تمثیل در حکایت چیست؟
۰/۷۵		
۰/۷۵		
۰/۵		
۰/۲۵		
۰/۲۵		
۲۰	جمع نمرات	موفق باشید

ردیف	تاریخ ادبیات (۲ نمره)	نمره												
۱	بیشتر آثار به جای مانده به زبان پهلوی، به کدام حوزه مربوط می شود؟ الف) آثار دینی زرتشتی ب) اشعار تعلیمی ج) اندرزنامه های منثور د) آثار حماسی	۰/۲۵												
۲	گزینه مناسب برای عناوین ستون «الف» را از ستون «ب» انتخاب کنید. (یک گزینه اضافی است).	۱												
	<table><tr><th>«الف»</th><th>«ب»</th></tr><tr><td>الف) پدر شعر فارسی</td><td>۱) عطار نیشابوری</td></tr><tr><td>ب) قصیده تمام و کمال در موضوع حکمی و اندرزی سرود.</td><td>۲) خواجه عبدالله انصاری</td></tr><tr><td>ج) بسیاری از شاعران به پیروی از وی به تصوف و عرفان روی آوردند.</td><td>۳) رودکی</td></tr><tr><td>د) شیوه اصلی نثر موزون را به کمال رساند.</td><td>۴) کسایی مروزی</td></tr><tr><td></td><td>۵) سنایی غزنوی</td></tr></table>	«الف»	«ب»	الف) پدر شعر فارسی	۱) عطار نیشابوری	ب) قصیده تمام و کمال در موضوع حکمی و اندرزی سرود.	۲) خواجه عبدالله انصاری	ج) بسیاری از شاعران به پیروی از وی به تصوف و عرفان روی آوردند.	۳) رودکی	د) شیوه اصلی نثر موزون را به کمال رساند.	۴) کسایی مروزی		۵) سنایی غزنوی	
«الف»	«ب»													
الف) پدر شعر فارسی	۱) عطار نیشابوری													
ب) قصیده تمام و کمال در موضوع حکمی و اندرزی سرود.	۲) خواجه عبدالله انصاری													
ج) بسیاری از شاعران به پیروی از وی به تصوف و عرفان روی آوردند.	۳) رودکی													
د) شیوه اصلی نثر موزون را به کمال رساند.	۴) کسایی مروزی													
	۵) سنایی غزنوی													
۳	درستی و نادرستی عبارات زیر را مشخص کنید. الف) آثار ادبی پهلوی به سبب اهمیتی که در سنت شفاهی ایران داشته است، معمولاً به کتابت درآمده است. (درست / نادرست) ب) آثار ادبی منظوم و منثور زبان پهلوی از میان رفته اند. (درست / نادرست) ج) اصل «ترجمه تفسیر طبری» به زبان عربی است، اما محمد بن جریر طبری آن را به فارسی برگرداند. (درست / نادرست)	۰/۷۵												
سبک شناسی (۲ نمره)														
۴	کدام یک از جملات متن زیر <u>نادرست</u> است؟ شماره آن را ذکر کنید. (دو مورد) نخستین آثار نظم زبان فارسی بعد از اسلام ابتدا در سیستان و سپس در خراسان بزرگ پدید آمد. به سبک این آثار «سبک خراسانی» گفته اند ۱ و به علت آن که اوج آن در زمان سامانیان بوده است، آن را سبک سامانی نامیده اند. <u>سبک دوره سامانی را سبک بینابین نام نهادند،</u> ۲ زیرا ویژگی های سبک خراسانی در آن به چشم می خورد. ۳ ۴	۰/۵												
۵	پاسخ صحیح را از داخل کمانک انتخاب کنید. شعر در سبک خراسانی معمولاً واقع گراست و توصیفات عمدتاً طبیعی، محسوس (عینی – ذهنی) است.	۰/۲۵												
۶	با توجه به ویژگی های سبک خراسانی در جدول زیر، موارد ستون «الف» را به ستون «ب» متصل کنید. <table><tr><th>«الف»</th><th>«ب»</th></tr><tr><td>الف) کاربرد دو نشانه برای یک متمم</td><td>۱) ادبی</td></tr><tr><td>ب) شعر واقع گرا</td><td>۲) زبانی</td></tr><tr><td>ج) قافیه و ردیف بسیار ساده است.</td><td>۳) فکری</td></tr></table>	«الف»	«ب»	الف) کاربرد دو نشانه برای یک متمم	۱) ادبی	ب) شعر واقع گرا	۲) زبانی	ج) قافیه و ردیف بسیار ساده است.	۳) فکری	۰/۷۵				
«الف»	«ب»													
الف) کاربرد دو نشانه برای یک متمم	۱) ادبی													
ب) شعر واقع گرا	۲) زبانی													
ج) قافیه و ردیف بسیار ساده است.	۳) فکری													
۷	«سبک فکاهی» جزء کدام یک از انواع طبقه بندی های مربوط به سبک محسوب می شود؟ الف) براساس محتوا ب) براساس هدف ج) براساس قلمرو دانش د) به تناسب مخاطب	۰/۲۵												
۸	جای خالی را با واژه مناسب پر کنید. رواج مفاخره، شکایت و انتقاد اجتماعی از ویژگی های سطح شعر قرن پنجم و ششم است.	۰/۲۵												
موسیقی شعر (۶ نمره)														
۹	اساسی ترین عامل پیدایش شعر است.	۰/۲۵												
۱۰	نشانه های هجایی بیت زیر با نشانه های هجایی کدام بیت، یکسان است؟ «پای استدلالیان چوبین بود پای چوبین سخت بی تمکین بود» الف) دل اگر خداشناسی همه در رخ علی بین به علی شناختم من، به خدا قسم خدا را ب) یار بد مار است هین بگریز از او تا نریزد بر تو زهر آن زشت خو	۰/۲۵												

علوم و فنون ادبی ۱	رشته: ادبیات و علوم انسانی	تاریخ آزمون: خرداد ۱۴۰۳
نوبت دوم	پایه دهم	مدت آزمون: ۱۰۰ دقیقه

۱۱	علامت‌های هجایی زیر را به معادل‌های آن متصل کنید. (یک مورد اضافه است).	۰/۲۵										
	<table><tr><th>«الف»</th><th>«ب»</th></tr><tr><td>الف) — — —</td><td>۱) مؤذن</td></tr><tr><td>ب) — — —</td><td>۲) هوشمندی</td></tr><tr><td>ج) — — —</td><td>۳) سرمستان</td></tr><tr><td></td><td>۴) دل‌انگیزی</td></tr></table>	«الف»	«ب»	الف) — — —	۱) مؤذن	ب) — — —	۲) هوشمندی	ج) — — —	۳) سرمستان		۴) دل‌انگیزی	
«الف»	«ب»											
الف) — — —	۱) مؤذن											
ب) — — —	۲) هوشمندی											
ج) — — —	۳) سرمستان											
	۴) دل‌انگیزی											
۱۲	قافیه‌کردن کدام‌یک از واژگان داخل کمانک نادرست است؟ (شالیز - کاریز - لذیذ - نیز) «پیوند روح می‌کند این باد مشکبیز هنگام نوبت سحر است ای ندیم	۰/۲۵										
۱۳	در کدام ابیات «ردیف» وجود دارد؟ الف) هر که گوید کلاغ چون باز است ب) غم خویش در زندگی خور که خویش ج) به جهان خرم از آنم که جهان خرم از اوست د) پدر با پسر یکدگر را کنار الف) الف - ج ب) ب - د ج) ج - د د) د - ج	۰/۲۵										
۱۴	هر یک از اصطلاحات داخل کمانک را مقابل بیت مربوط به آن بنویسید. (ذوقافیتین - قافیه درونی) (یک بیت اضافی است).	۰/۵										
	<table><tr><td>الف) ذوقافیتین</td><td>۱) گلزار و باغ عالمی، چشم و چراغ عالمی / هم درد و داغ عالمی، چون پا نهی اندر جفا</td></tr><tr><td>ب) قافیه درونی</td><td>۲) طُرفه می‌دارند یاران صبر من بر داغ و درد / داغ و دردی کز تو باشد خوش‌تر است از باغ و ورد</td></tr><tr><td></td><td>۳) کسی دانه نیک‌مردی نکاشت / کزو خرمن کام دل برنداشت</td></tr></table>	الف) ذوقافیتین	۱) گلزار و باغ عالمی، چشم و چراغ عالمی / هم درد و داغ عالمی، چون پا نهی اندر جفا	ب) قافیه درونی	۲) طُرفه می‌دارند یاران صبر من بر داغ و درد / داغ و دردی کز تو باشد خوش‌تر است از باغ و ورد		۳) کسی دانه نیک‌مردی نکاشت / کزو خرمن کام دل برنداشت					
الف) ذوقافیتین	۱) گلزار و باغ عالمی، چشم و چراغ عالمی / هم درد و داغ عالمی، چون پا نهی اندر جفا											
ب) قافیه درونی	۲) طُرفه می‌دارند یاران صبر من بر داغ و درد / داغ و دردی کز تو باشد خوش‌تر است از باغ و ورد											
	۳) کسی دانه نیک‌مردی نکاشت / کزو خرمن کام دل برنداشت											
۱۵	حروف قافیه در کدام گزینه براساس الگوی «مصوّت + صامت + صامت + حروف الحاقی» است؟ الف) ما چون ز دری پای کشیدیم کشیدیم ب) بگو تا سوار آورم زابلی ج) اگر جنگ خواهی و خون‌ریختن امید ز هر کس که بریدیم بریدیم که باشند با خنجر کابلی بر این‌گونه سختی برآویختن	۰/۲۵										
۱۶	بیت زیر را بخوانید و با توجه به واژگان قافیه جدول را کامل کنید. «روز وصل دوستداران یاد باد یاد باد آن روزگاران یاد باد»	۱										
	<table><tr><th>حروف الحاقی</th><th>حروف اصلی</th><th>حرف روی</th><th>قاعده</th></tr><tr><td>«الف»</td><td>«ب»</td><td>«ج»</td><td>«د»</td></tr></table>	حروف الحاقی	حروف اصلی	حرف روی	قاعده	«الف»	«ب»	«ج»	«د»			
حروف الحاقی	حروف اصلی	حرف روی	قاعده									
«الف»	«ب»	«ج»	«د»									
۱۷	کدام‌یک از ابیات زیر از وزن شورآفرین و شاد برخوردار است؟ الف) ای ساربان، آهسته‌ران کارام جانم می‌رود ب) تا به کرم خرده‌نگیری که من ج) برآمد خروش سپاه از دو روی وان دل که با خود داشتم با دلستانم می‌رود غایبم از ذوق حضور ای صنم جهان شد پر از مردم جنگجوی	۰/۲۵										
۱۸	خط عروضی و نشانه‌های هجایی مصراع دوم بیت زیر را در جدول وارد کنید. «من از این‌جا به ملامت نروم که من این‌جا به امیدی گروم»	۱/۵										
	<table><tr><th>خط عروضی</th><th>«الف»</th><th>«ب»</th><th>«ج»</th></tr><tr><th>نشانه هجایی</th><th>«د»</th><th>«ه»</th><th>«و»</th></tr></table>	خط عروضی	«الف»	«ب»	«ج»	نشانه هجایی	«د»	«ه»	«و»			
خط عروضی	«الف»	«ب»	«ج»									
نشانه هجایی	«د»	«ه»	«و»									
۱۹	کدام مورد از نظر نوع مصوّت به‌کاررفته متفاوت است؟ الف) معلّم ب) نظرگه ج) مقابل د) تحمّل	۰/۲۵										

علوم و فنون ادبی ۱		رشته: ادبیات و علوم انسانی	تاریخ آزمون: خرداد ۱۴۰۳
نوبت دوم		پایه دهم	مدت آزمون: ۱۰۰ دقیقه
خبرنگار			
۲۰	در شعر زیر دومین واژه قافیه را مشخص کنید. «من که جست‌وجو گرم سرودهای ناشنیده را شعر من که عاشقم همیشه از تو گفتن است ای که در بهار سبز نام تو رسالت گل محمدی شکفتن است.»		
۲۱	اگر واژگان «نو - جو» به عنوان قافیه شعر به کار روند، قاعده قافیه کدام است؟		
زیبایی‌شناسی (۶ نمره)			
۲۲	با توجه به ابیات: (۱) خواب نوشین بامداد رحیل (۲) پیش از اینت بیش از این اندیشه عشاق بود (الف) تکرار واج در کدام بیت محسوس‌تر است؟ (ب) این تکرار باعث آفرینش آرایه می‌شود.		
۲۳	ارکان «سجع» را در جمله زیر مشخص کنید و نوع سجع را بنویسید. «فلان را کرم بی‌شمار است ... دارای عزمی است متین و طبعی کریم.»		
۲۴	نوع جناس ناهمسان را در ابیات زیر بنویسید. (الف) چو شد روز رستم بیوشید گبر (ب) اگر پای در دامن آری چو کوه (ج) عجب نیست از گل که خندد به سروی نگهبان تن کرد بر گبر ببر سرت ز آسمان بگذرد در شکوه که در این چمن پای در گل نشیند		
۲۵	با توجه به ابیات زیر آرایه‌های «موازنه - واژه‌آرایی (تکرار) - اشتقاق» به ترتیب در کدام گزینه‌ها دیده می‌شود؟ (الف) هر کجا دردیست درمانیش هست (ب) گل نعمتیست هدیه‌فرستاده از بهشت (ج) نظر تا کنی غرض نقل است و می (۱) ب - ج - الف (۲) ج - الف - ب (۳) ج - ب - الف (۴) الف - ج - ب		
۲۶	واژه‌ای به کار ببرید که با جایگزینی آن، آرایه ترصیع ایجاد شود. «عالم همه عابدند و معبود یکی‌ست دنیا همه ساجدند و یکی‌ست»		
۲۷	ارزش موسیقایی سجع در کدام عبارت بیشتر است؟ (الف) الهی به شناخت تو زندگانیم، به نام تو آبادانیم. (ب) محبت را غایت نیست از بهر آن که محبوب را نهایت نیست. (ج) دو چیز محال عقل است: خوردن بیش از رزق مقسوم و مردن پیش از وقت معلوم.		
۲۸	با توجه به عبارت و ابیات زیر، آرایه‌های درست را از داخل کمانک انتخاب کنید. (الف) پشت و پناه سپاه من بود، در دیده دشمنان خار و بر روی دوستان خال. (ب) سرو را بین بر سماع بلبلان صبح‌خیز (ج) زمانه قرعه نو می‌زند به نام شما (سجع متوازی - سجع متوازن) همچو سرمستان به بستان، پای کوب و دست‌زن خوشا شما که جهان می‌رود به کام شما (واج‌آرایی - جناس) (واژه‌آرایی - ترصیع)		
۲۹	نوع جناس را در بیت زیر بنویسید و معانی متفاوت آن را ذکر کنید. «ای مرغ اگر پری به سر کوی آن صنم پیغام دوستان برسانی بدان پری»		

علوم و فنون ادبی ۱	رشته: ادبیات و علوم انسانی	تاریخ آزمون: خرداد ۱۴۰۳
نوبت دوم	پایه دهم	مدت آزمون: ۱۰۰ دقیقه

۳۰	هر یک از آرایه‌های ستون مقابل بیت‌ها، با کدام بیت متناسب است؟ (یک مورد اضافی است).	۱												
	<table><tr><th>«الف»</th><th>«ب»</th></tr><tr><td>الف) بوی جوی مولیان آید همی</td><td>۱) واج‌آرایی</td></tr><tr><td>ب) بی عمر زنده‌ام من و این بس عجب مدار</td><td>۲) واژه‌آرایی (تکرار)</td></tr><tr><td>ج) وجه خدا اگر شودت منظر نظر</td><td>۳) ترصیع</td></tr><tr><td>د) ای تکیه‌گاه و پناه / زیباترین لحظه‌های خلوت من / ای شطّ شیرین پرشوکت من</td><td>۴) جناس</td></tr><tr><td></td><td>۵) اشتقاق</td></tr></table>	«الف»	«ب»	الف) بوی جوی مولیان آید همی	۱) واج‌آرایی	ب) بی عمر زنده‌ام من و این بس عجب مدار	۲) واژه‌آرایی (تکرار)	ج) وجه خدا اگر شودت منظر نظر	۳) ترصیع	د) ای تکیه‌گاه و پناه / زیباترین لحظه‌های خلوت من / ای شطّ شیرین پرشوکت من	۴) جناس		۵) اشتقاق	
«الف»	«ب»													
الف) بوی جوی مولیان آید همی	۱) واج‌آرایی													
ب) بی عمر زنده‌ام من و این بس عجب مدار	۲) واژه‌آرایی (تکرار)													
ج) وجه خدا اگر شودت منظر نظر	۳) ترصیع													
د) ای تکیه‌گاه و پناه / زیباترین لحظه‌های خلوت من / ای شطّ شیرین پرشوکت من	۴) جناس													
	۵) اشتقاق													
۳۱	با ذکر علت بنویسید شاعر در بیت «جفا پل بود بر عاشق شکستی / وفا پل بود، بر دشمن فشانندی» برای زیبایی‌آفرینی در شعر خود، از آرایه ترصیع استفاده کرده یا موازنه؟	۰/۷۵												
نقد و تحلیل (۴ نمره)														
۳۲	با توجه به متن زیر به سؤالات پاسخ دهید. «فرمان بزرگوار از خدای نامدار می‌گوید ... بندگان من، مرا پرستید و مرا خوانید و مرا دانید که آفریدگار منم؛ کردگار نامدار، بنده‌نواز آمرزگار منم. مرا پرستید که جز من معبود نیست؛ مرا خوانید که جز من مجیب نیست.» الف) ابوالفضل میبیدی در این متن از نثر چه کسی تأثیر پذیرفته است؟ (ب) نوع نثر این متن است.	۰/۵												
۳۳	با توجه به متن زیر دو مورد از ویژگی‌های زبانی نثر دوره سامانی را بنویسید. «امیر سید ابوالمظفر ابوصالح منصور، علمای ماوراءالنهر را گرد کرد و از ایشان فتوای کرد که روا باشد که ما این کتاب را به زبان پارسی گردانیم؛ گفتند: روا باشد خواندن و نبشتن تفسیر قرآن به پارسی، مر آن را که او تازی نداند.»	۰/۵												
۳۴	با توجه به متن: «چنین آورده‌اند که نصر بن احمد واسطه عقد آل سامان بود و اوج دولت آن خاندان ایام ملک او بود و اسباب تمتع و علل ترقّع در غایت ساختگی بود. خزاین آراسته و لشکر جزار و بندگان فرمانبردار. زمستان به دارالملک بخارا مقام کردی و تابستان به سمرقند رفتی یا به شهرهای خراسان.» «پهارمقاله، نظامی عروضی» کدام گزینه از ویژگی‌های نثر این متن نیست؟ الف) حذف فعل به قرینه ج) استفاده از ترکیبات دشوار ب) استفاده از دو حرف اضافه برای یک متمم د) کاربرد واژگان مهجور عربی	۰/۲۵												
۳۵	با توجه به ابیات زیر به سؤالات پاسخ دهید. «آمد نفس صبح و سلامت نرسانید یا تو به دم صبح، سلامی نسپردی بر باد سپردم دل و جان، تا به تو آزد عمری است که چون خاک، جگر تشنه عشقم الف) دو ویژگی ادبی شعر را بنویسید. ب) شعر را به لحاظ قلمرو فکری تحلیل کنید. (ذکر دو مورد) بوی تو نیاورد و پیامت نرسانید یا صبحدم از رشک، سلامت نرسانید زین هر دو ندانم که کدامت نرسانید و ایام به من، جرعه جامت نرسانید»	۱												
۳۶	شعر زیر را بخوانید و به سؤالات پاسخ دهید. «ای آن که غمگنی و سزاواری رفت آن که رفت و آمد آن که آمد الف) با توجه به کلمات مشخص‌شده دو ویژگی زبانی ابیات را بنویسید. ج) حس و حال فضای شعری و عاطفی ابیات بالا را بررسی کنید.	۱												
۳۷	برای هر یک از ابیات ستون «الف» ویژگی زبانی مناسب را از ستون «ب» انتخاب کنید.	۰/۷۵												
	<table><tr><th>«الف»</th><th>«ب»</th></tr><tr><td>الف) مهتری گر به کام شیر در است / شو خطر کن ز کام شیر بجوی</td><td>۱) کاربرد کلمات کهن</td></tr><tr><td>ب) چون بناگوش نیکوان شد باغ / از گل سیب و از گل بادام</td><td>۲) کاربرد دو حرف اضافه برای یک متمم</td></tr><tr><td>ج) که گر صیاد ببند هم‌چنینم / دهد حالی به گاژر پوستینم</td><td>۳) تفاوت تلفظ واژگان در مقایسه با امروز</td></tr></table>	«الف»	«ب»	الف) مهتری گر به کام شیر در است / شو خطر کن ز کام شیر بجوی	۱) کاربرد کلمات کهن	ب) چون بناگوش نیکوان شد باغ / از گل سیب و از گل بادام	۲) کاربرد دو حرف اضافه برای یک متمم	ج) که گر صیاد ببند هم‌چنینم / دهد حالی به گاژر پوستینم	۳) تفاوت تلفظ واژگان در مقایسه با امروز					
«الف»	«ب»													
الف) مهتری گر به کام شیر در است / شو خطر کن ز کام شیر بجوی	۱) کاربرد کلمات کهن													
ب) چون بناگوش نیکوان شد باغ / از گل سیب و از گل بادام	۲) کاربرد دو حرف اضافه برای یک متمم													
ج) که گر صیاد ببند هم‌چنینم / دهد حالی به گاژر پوستینم	۳) تفاوت تلفظ واژگان در مقایسه با امروز													
۲۰	جمع نمرات	موفق باشید												

	تاریخ آزمون: خردادماه مدت آزمون: ۱۰۰ دقیقه	رشته: ادبیات و علوم انسانی پایه: دهم	علوم و فنون ادبی ۱ نوبت دوم	
---	---	---	--------------------------------	--

نمره	تاریخ ادبیات (۲ نمره)	ردیف
۰/۵	درست یا نادرست بودن عبارت‌های زیر را مشخص کنید. الف) قدیم‌ترین طبقه‌بندی انواع ادبی در ایران باستان صورت گرفته است و این تقسیم‌بندی بیشتر مبتنی بر شعر بود. ب) کتاب‌ها معمولاً متن‌های دیداری به شمار می‌آیند و اگر خوانده شوند، به آن‌ها متن‌های شنیداری یا خوانداری می‌گوییم.	۱
۰/۵	واژه مناسب را از داخل کمانک انتخاب کنید. الف) آثاری که به زبان پهلوی تألیف شده، بیشتر آثار (دینی – حماسی) زردشتی است. ب) زبان پارتی در دوره اشکانیان رایج بود و در (مشرق – شمال) و شمال شرقی ایران متداول بوده است.	۲
۰/۲۵	کدام گزینه برای کامل کردن جمله روبه‌رو نادرست است؟ «در بررسی قلمرو زبانی به مواردی مثل برخورد می‌کنیم.» (۱) کاربردهای تاریخی دستور (۲) ترکیب‌سازی (۳) بررسی مفاهیم کنایی جملات (۴) بررسی ساختمان واژگان	۳
۰/۲۵	پیش از خوانش، نگاهی کلی به متن از آغاز تا انجام برای ضروری است. (۱) کشف لحن و آهنگ (۲) درک ارتباط طولی و فهم محتوایی	۴
۰/۲۵	کدام توضیح درباره فارسی باستان درست است؟ (۱) زبان رسمی دوران ساسانی است و اساساً به ناحیه پارس تعلق داشته است. (۲) در دوره هخامنشیان رایج بوده و آثار برجای‌مانده به این زبان، فرمان‌ها و نامه‌های شاهان هخامنشی است. (۳) در دوره اشکانیان رایج بود و تا اوایل دوره ساسانی نیز آثاری به این زبان تألیف می‌شده است.	۵
۰/۲۵	متن زیر از کدام کتاب عهد سامانی (با موضوع تاریخ گذشته ایران) انتخاب شده است؟ «پس امیر ابومنصور عبدالرزاق، دستور خویش، ابومنصور المعمری را بفرمود تا خداوندان کتب را، از دهقانان و فرزنانگان و جهان‌دیدگان از شهرها بیاورد به فراز آوردن این نامه‌های شاهان و کارنامه‌هایشان ... از کج نخستین که اندر جهان او بود که آیین مردی آورد و مردمان از جانوران پدید آورد، تا یزدگرد شهریار که آخر ملوک عجم بود، اندر ماه محرم و سال بر سیصد و چهل و شش از هجرت ...»	۶
سبک‌شناسی (۲ نمره)		
۰/۲۵	در بیت «مهرتری گر به کام شیر در است / شو، خطر کن ز کام شیر بجوی» آوردن دو حرف اضافه با یک متمم، از ویژگی‌های شعری کدام سبک است؟	۷
۰/۵	درست یا نادرست بودن هر یک از عبارت‌های زیر را مشخص کنید. الف) کتاب شاهنامه ابومنصوری، یکی از نمونه‌های موفق نثر دوره غزنوی و سلجوقی است. ب) اشعار پندآموز و اندرزگونه سبک خراسانی، ساده است و جنبه عملی و دستوری دارد.	۸
۰/۲۵	در متن زیر، کدام جمله درست نیست؟ تحول روحی و معنوی سنایی، آغازی برای دگرگونی عمیق در شعر فارسی گردید: ۱- آن‌چنان که به پیروی از وی بسیاری از شاعران به تصوف و عرفان روی آوردند و ۲- شاعران بزرگی چون انوری و مولوی ظهور کردند. ۳- با خروج شعر از دربارها و ورود آن به خانقاه‌ها دامنه موضوعات آن، گسترش یافت. ۴- و بر سادگی بیان، قدرت عواطف، عمق افکار و اندیشه‌هایی که موضوع شعر پارسی بود، افزوده شد.	۹
۰/۲۵	کدام گزینه بیانگر ویژگی ادبی سبک سده‌های پنجم و ششم است؟ (۱) فراوانی ترکیبات نو (۲) رواج داستان‌سرایی و منظومه‌های داستانی	۱۰
۰/۲۵	آوردن آرایه‌های ادبی فراوان و اصطلاحات علمی از ویژگی‌های نثر است.	۱۱
۰/۲۵	درباره درستی جمله «سبک خراسانی را سبک سامانی هم نامیده‌اند.» توضیح دهید.	۱۲
۰/۲۵	«گرایش شاهان در جلب عالمان و ادیبان به دربار» چه پیامدی داشت؟	۱۳

پاسخ‌نامه تشریحی

آزمون شماره ۱ (نوبت اول)

۱- بررسی متن از سه قلمرو زبانی، ادبی (۰/۲۵) و فکری (۰/۲۵)

۲- تا درک ارتباط طولی و فهم محتوایی، دچار اختلال نشود. (۰/۵)

۳- کاربرد «را» در معنای «مخصوص»، به کار بردن دو حرف اضافه برای یک متمم (به شکر اندرش)، کاربرد شبکه معنایی (شکر، نعمت، طاعت)، جملات کوتاه، زبان ساده، استفاده از واژه‌های عربی متنت، عزوجل، طاعت، قربت، نعمت، موجب، مزید، شکر (دو مورد؛ هر یک (۰/۲۵))

۴- لحن روایی - داستانی (۰/۵)

۵- توجه به فضای عاطفی و آهنگ متن (۰/۲۵)

۶- شادی - نشاط درونی خود (هر مورد ۰/۲۵)

۷- تناسب (۰/۲۵) و هم‌سویی وزن و عاطفه (۰/۲۵)

۸- الف) عاطفه (۰/۲۵) ب) ندارد. (۰/۲۵) پ) زبان (۰/۲۵)

۹- دوبیت شعر: «چودخلت نیست، خرج آهسته تر کن / که می گویند ملاحان سرودی...» (۰/۲۵)
زیرا آدمی می‌تواند آن را زمزمه کند و همین شوق به زمزمه و آوازخوانی است که شعر را بیشتر از نثر می‌خواند. (۰/۲۵)

۱۰- الف) تکرار واژه‌های نشان - جویمت (۰/۲۵)

ب) تکرار واج / چ / و / خ / (۰/۲۵) پ) تکرار واژه‌های «عین و عیان» (۰/۲۵)

ت) تکرار واج / ش / (۰/۲۵) ث) تکرار واج / ش / و مصوت / ا / (۰/۲۵)

۱۱- الف) تکرار واژه‌های «نشان و اینک» (۰/۵)

ب) تکرار واج / ک / (۰/۵)

پ) تکرار عبارت «داد دل ما»؛ تکرار «دل» و «داد» و «بند» (۰/۵)

۱۲- نادرست (۰/۲۵)؛ واج‌آرایی صامت‌ها از مصوت‌ها محسوس‌تر است.

۱۳- شمال (۰/۲۵) - شمال شرقی (۰/۲۵)

۱۴- کلیله و دمنه (۰/۲۵)، هزار و یک شب (۰/۲۵)

۱۵- گزینه ۱ «طاهریان» (۰/۲۵)

۱۶- گزینه ۳ «فارسی دری» (۰/۵)

۱۷- (۱) (۰/۲۵)؛ افزایش می‌یابد. (۴) (۰/۲۵)؛ به عربی می‌نویسند.

۱۸- خ (۰/۲۵) / U (۰/۲۵) / لیک (۰/۲۵) / U (۰/۲۵)

۱۹- الف) گزینه ۲ «هجای کشیده» (۰/۲۵) ب) گزینه ۳ «نابود» (۰/۲۵)

پ) گزینه ۳ «هجا» (۰/۲۵) ت) گزینه ۳ «سواد» (۰/۲۵)

۲۰- ه / هـ: ماه، شبیه (صامت است) (۰/۲۵)

پروانه، دوره (مصوت است) (۰/۲۵)

۲۱- خیش / تن / دا / ری (۰/۲۵)

حروفی که نوشته می‌شوند اما به تلفظ در نمی‌آیند، در خط عروضی هم نوشته نمی‌شوند، مانند حرف «و» در خویشتن‌داری. (۰/۲۵)

۲۲- الف) باطل (۰/۲۵) و ضایع (۰/۲۵): سجع متوازن (۰/۲۵)

ب) بردارید (۰/۲۵) و بگذارید (۰/۲۵): سجع متوازی (۰/۲۵)

۲۳- غایت (۰/۲۵) - نهایت (۰/۲۵)

۲۴- الف) متوازی (۰/۲۵) ب) مطزف (۰/۲۵)

پ) بی‌شمار (۰/۲۵) - بی‌حساب (۰/۲۵)

۲۵- علم، بی عمل فایده ندارد، عمل نکردن به علم ملالت‌آور است. (۰/۵)

شعر تعلیمی است و شاعر پند و اندرز را در آن نهفته دارد. (۰/۵)

۲۶- الف) در سرزنش و نکوهش کسانی است که فقط مطابق خواست و آرزوی قلبی

خود رفتار می‌کنند و زیاده‌طلب هستند و جایگاه اصلی خود را نمی‌شناسند. (۰/۲۵)

نکوهش زیاده‌خواهی و دنباله‌روی از آرزوهای نفسانی (۰/۲۵)

ب) ۱- کاربرد واژه «حیله» در معنای چاره‌جویی و تدبیر، «خسته» در معنای آزرده و مجروح
۲- کاربرد «را» در معنای «به»؛ مور را گفت (به مور گفت).

۳- کاربرد واژه «پاره‌ای» به معنای مقداری

۴- «فراز آمد» به معنای پیش (جلو) آمد. (ذکر سه مورد؛ هر مورد (۰/۲۵))

پ) مراعات‌نظیر: مور و دانه، گوشت و قصابی، مور و زنبور (۰/۲۵) - تضاد: زیر و زبر - خواهد و نخواهد - بُود و نیُود (۰/۲۵)

تشخیص: سخن گفتن مور و زنبور (۰/۲۵)

ت) توصیه به قناعت و نفی حرص و طمع و بلندپروازی، نوع متن: تعلیمی و حکمی (۰/۵)
ث) نثر مسجع (۰/۲۵)

ج) استفاده از تمثیل برای بیان مفهوم عرفانی به انسان (۰/۲۵)

آزمون شماره ۲ (نوبت اول)

۱- خوانش (خواندن دقیق) (۰/۵)

۲- کاربرد کهن فعل ماضی ساده بُرفت (رفت) - کاربرد فعل پیشوندی: بازیافت، بازگشت - کاربرد دستور تاریخی «را» - حذف فعل به قرینه آن - چه بود و این، چه بود؟ - جمله‌ها کوتاه و کامل‌اند - کاربرد کهن‌واژگان و ترکیبات (برآمدن قرض - صُره) (چهار مورد؛ هر یک (۰/۲۵))

۳- جناس: جام، وام (۰/۲۵) - مراعات‌نظیر: باده، جام، ساقی، مست (۰/۲۵)

۴- خواندن را دلنشین‌تر می‌کند، (۰/۲۵) درک محتوای متن را آسان‌تر می‌کند. (۰/۲۵)

۵- الف) غم و اندوه (۰/۲۵) ب) امیدواری (۰/۲۵)

۶- الف) نشاط و شادی درونی شاعر را به خواننده منتقل می‌کند. (۰/۵)

ب) غم و اندوه شاعر به خواننده منتقل می‌شود. (۰/۵)

۷- الف) زبان (۰/۲۵) ب) وزن (۰/۲۵)

پ) حواس (۰/۲۵) ت) لحن (۰/۲۵)

۸- الف) بدیع لفظی (۰/۲۵) ب) صامت (۰/۲۵) - مصوت (۰/۲۵)

۹- واج / ش / (۰/۲۵) (۵ بار) (۰/۲۵) یا مصوت / ی / (۶ بار)

۱۰- الف) واج / ش / و مصوت / - / و مصوت / ا / (۰/۷۵)

ب) واج / س / (۰/۲۵)

۱۱- الف) تکرار واژه‌های «هم» و «را» (۰/۲۵)

ب) تکرار واژه‌های «روز» و «هفته» (۰/۵)

۱۲- سلجوقیان (۰/۲۵) - قرن چهارم (۰/۲۵) - قطعه (۰/۲۵) - کسایی مروزی (۰/۲۵)

۱۳- رودکی (۰/۲۵)

۱۴- دوره ساسانیان (۰/۲۵)، زبان محاوره و مکاتبه مقامات دولتی بوده است. (۰/۲۵)

۱۵- پارتی (۰/۲۵)

۱۶- الف) گزینه ۳ «زن» (۰/۲۵) ب) گزینه ۱ «مصوت - صامت» (۰/۲۵)

۱۷- عقل و عشق، (۰/۲۵) زیرا هر دو یک هجای کشیده‌اند. اما سبزه: - / U / یک هجای بلند و یک هجای کوتاه است و سبزی: - / - / دو هجای بلند (۰/۲۵)

۱۸- الف) مصوت (۰/۲۵) ب) صامت (۰/۲۵)

۱۹- الف) / و / : صامت است. (۰/۲۵) ب) / و / : مصوت است. (۰/۲۵)

۲۰- الف) ا / م / و / خ / ت / - / ع / م / م / خ / ت : صامت‌اند. (۰/۲۵)

ب) س / - / ب / ک / ش / - / ن / ا / س / ی - / س / ب / ک / ش / ن / س : صامت‌اند. (۰/۲۵)

درس نامه توپ برای شب امتحان

۲- شناسایی و استخراج نکات زبانی

در شناسایی و استخراج نکات زبانی در سطح واژگان و جملات به این نکات توجه می‌کنیم:

۱ واژگان

● کاربرد واژگان کهن

خسته در معنای مجروح

● کاربرد لغات فارسی و بیگانه

برای مثال در شعر بالا، کلمات زیادی مانند: روح، فاتح، مفتوح، مشروح، منصور و ... عربی هستند.

● ساختمان واژه (ساده، مشتق، مرکب و مشتق - مرکب)

در شعر بالا همه کلمات ساده هستند به جز کلمه «جگرخوار».

● روابط معنایی کلمات (تضاد، ترادف و ...)

روابط معنایی مختلفی در این شعر دیده می‌شود؛ مانند: فاتح و مفتوح (هم‌خانواده)، سینه و اسرار (تناسب)، قند و زهر (تضاد).

● نوع گزینش واژه‌ها

در این شعر کلمات عمدتاً از راه تداعی و هماهنگی آوایی انتخاب شده‌اند.

۲ جملات

● ترکیب‌سازی

در شعر مثال، ترکیباتی مانند عشقِ جگرخوار، دولتِ منصور، مرغِ کوه‌طور و ... دیده می‌شوند.

● سادگی یا پیچیدگی جملات و زبان

در این شعر، جملات ساده هستند و ارکان جمله به ترتیب آمده‌اند. زبان نیز به طور کلی ساده است.

● کاربرد دستور تاریخی

نمونه‌هایی از کاربرد دستور تاریخی در این متن دیده می‌شود؛ مانند: کاربرد «را» در معنی حرف اضافه در مصراع اول.

۳- شناسایی و استخراج نکات ادبی

در این مرحله، عینک زیبایی‌شناسی به چشم می‌زنیم و به مسائلی مانند وزن، قافیه و ردیف، قالب شعر و آرایه‌های بدیع و بیان می‌پردازیم. برای مثال، در شعر ذکرشده موارد زیر را می‌بینیم:

● قالب شعر «غزل» است، زیرا قافیه‌ها در مصراع اول و مصراع‌های زوج تکرار شده است.

● در بین آرایه‌های بدیع لفظی، از جناس استفاده زیادی شده است؛ مانند: «یار و غار»، «نوح و روح»، «قهر و زهر».

● از میان آرایه‌های بیان، از تشبیه استفاده زیادی شده است؛ مانند: مرغ که طور تویی.

۴- شناسایی و استخراج نکات فکری

در این مرحله نکاتی مانند: ویژگی‌های فکری، روحیات، باورها، گرایش‌ها، نوع نگرش به جهان و دیگر جنبه‌های فکری، مانند موضوع‌های زیر، بررسی می‌شود: عینی، ذهنی / شادی‌گرا، غم‌گرا / خردگرا، عشق‌گرا و ...

برای مثال در شعر مذکور از جنبه فکری، با موارد زیر مواجه می‌شویم:

● شعر درون‌گرا است.

● محتوای آن، عاشقانه از نوع عرفانی است.

● اشارات زیاد به معارف اسلامی، نشان‌دهنده دلبستگی فکری شاعر به قرآن و حدیث است.

● لحن شاد شعر، بیانگر این است که در فضای فکری شاعر، شادی بر غم غلبه دارد.

۵- نتیجه‌گیری و تعیین نوع

این شعر را در رده ادبیات غنایی - عرفانی می‌توان جای داد؛ زیرا:

۱ مخاطب سخن، معشوقی عرفانی است.

۲ اشارات و تلمیحات به مطالب عرفانی، آن را در زمره اشعار عرفانی قرار داده است.

درس ۱: مبانی تحلیل متن

متن

متن: هر چیزی که ذهن ما را به پویایی درآورد، متن است.

انواع متن‌ها

متن‌ها انواع گوناگونی مانند دیداری، شنیداری، بویایی و ... دارند.

مثال: کتاب‌ها معمولاً متن‌های دیداری به شمار می‌آیند. اگر خوانده شوند، به آن‌ها متن‌های شنیداری یا خوانداری می‌گوییم.

● در کتاب درسی مقصود از متن «آثار شعر و نثر فارسی» است.

قلمروهای سه‌گانه تحلیل متن

یکی از آسان‌ترین و کاربردی‌ترین شیوه‌ها این است که هر متن را در سه قلمرو «زبانی»، «ادبی» و «فکری» بررسی کنیم.

نکات مقدماتی

● انواع متون مکتوب ادبی:

الف) شعر

● شعر مانند هر پدیده دیگر، پیکره و ساختمانی دارد.

بررسی و تحلیل شعر

مراحل بررسی و تحلیل

۱ خوانش شعر

۱ شناسایی و استخراج نکات زبانی

۲ شناسایی و استخراج نکات ادبی

۳ شناسایی و استخراج نکات فکری

۴ نتیجه‌گیری و تعیین نوع

۱- خوانش شعر

● خواندن دقیق متن: نخستین گام مؤثر در رویارویی با متون، خواندن دقیق متن است.

● کشف لحن: پیش از خوانش، نگاهی کلی به متن از آغاز تا انجام برای کشف لحن و آهنگ، ضروری است.

● خواندن یکباره متن: پس از شناسایی لحن مناسب با حال و هوای محتوای اثر، لازم است تمام اثر، یکباره و بی‌گسست، خوانده شود تا درک ارتباط طولی و فهم محتوا دچار اختلال نشود.

مثال: بخشی از یک غزل مولوی را با هم ببینیم:

یار مرا، غار مرا، عشقِ جگرخوار مرا

یار تویی، غار تویی، خواجه نگه دار مرا

نوح تویی، روح تویی، فاتح و مفتوح تویی

سینه مشروح تویی، بر در اسرار مرا

نور تویی، سور تویی، دولت منصور تویی

مرغ که طور تویی، خسته به منقار مرا

قطره تویی، بحر تویی، لطف تویی، قهر تویی

قند تویی، زهر تویی، بیش میازار مرا

● پس از خوانش دقیق متن به عنوان گام اول، درمی‌یابیم که لحن این شعر، عاشقانه و شاد است و باید با شور و نشاط خوانده شود.

انواع ادبی

- قدیم‌ترین طبقه‌بندی انواع ادبی در یونان باستان صورت گرفته‌است. آن‌ها از چهار نوع حماسی، غنایی، نمایشی و تعلیمی سخن گفته‌اند.
- این تقسیم‌بندی بیشتر مبتنی بر شعر بود و جنبه محتوایی داشت.

چشم‌خوانی

- نکاتی را که در ارزیابی متن شعر به کار گرفته‌ایم، برای بررسی متن نیز مورد توجه قرار می‌دهیم.
- ابتدا با آramش، متن مورد نظر را در یک نگاه اجمالی بررسی می‌کنیم. این مرحله را «مرحله چشم‌خوانی» می‌نامیم.

بررسی و تحلیل نثر

بررسی و تحلیل نثر عیناً مانند شعر دارای پنج مرحله است.

مراحل بررسی و تحلیل

- خوانش
- شناسایی و استخراج نکات زبانی
- شناسایی و استخراج نکات ادبی
- شناسایی و استخراج نکات فکری
- نتیجه‌گیری و تعیین نوع

۱- خوانش متن

- مثال** حکایتی از گلستان سعدی را با هم می‌خوانیم:
- «پادشاهی با غلامی عجمی در کشتی نشست و غلام دریا ندیده بود و محنت کشتی نیازموده. گریه و زاری درنهاد و لرزه بر اندامش افتاد. چندان که ملاحظت کردند، آرام نمی‌گرفت و عیش ملک ازو مُنْغَص (تیره و تباه) بود، چاره نداشتند.
- حکیمی در آن کشتی بود، ملک را گفت: «اگر فرمان دهی، من او را به طریقی خامش گردانم.» گفت: «غایت (نهایت) لطف و کرم باشد.»
- بفرمود تا غلام به دریا انداختند. باری چند غوطه خورد. مویش گرفتند و پیش کشتی آوردند. به دو دست در سگان کشتی آویخت. چون برآمد (بالا آمد)، (حکیم) گفت: «ز اول محنت غرقه شدن ناچشیده بود و قدر سلامت کشتی نمی‌دانست. همچنین قدر عافیت کسی داند که به مصیبتی گرفتار آید.»
- رعایت نشانه‌های نگارشی درون‌متنی، هنگام خواندن به درک عمیق‌تر متن کمک می‌کند.

۲- شناسایی و استخراج نکات زبانی

- برخی از نکات برجسته قلمرو زبانی متن عبارت‌اند از:
- کاربرد کهن واژگان:** که امروزه، به گونه‌ای دیگر به کار گرفته می‌شوند.
 - مثال** اوفتاد (افتاد)، خامش (خاموش)، غرقه‌شدن (غرق شدن)
 - کاربرد افعال در معنای قدیمی:**
 - مثال** درنهاد (شروع کرد)، برآمد (بالا آمد)
 - کاربرد «را» به معنی حرف اضافه:**
 - مثال** ملک را گفت. ← به ملک گفت
 - کوتاهی و بلندی جملات:** در این حکایت بیشتر جملات کوتاه هستند.
 - استفاده از برخی کلمات و اصطلاحات عربی:**
 - مثال** عیش ملک ازو منْغَص شد.

۳- شناسایی و استخراج نکات ادبی

- سجع:**
- مثال** گریه و زاری درنهاد و لرزه بر اندامش اوفتاد.
- تضاد:**
- مثال** محنت و سلامت، عافیت و مصیبت
- بیان ضرب‌المثل:**
- مثال** «قدر عافیت کسی داند که به مصیبتی گرفتار آید.»

۴- شناسایی و استخراج نکات فکری

- در این حکایت، نگرش حکمی و تعلیمی، برجسته است. نویسنده برای بیان مقصود خود (دانستن قدر عافیت) در جایگاه اندرز، خطاب به خواننده، چند نکته را یادآور می‌شود:
- برخورد درست با مشکلات (همانند برخورد حکیم با مشکل غلام)
 - یاری جستن از دیگران در هنگام بروز مشکلات (کمک گرفتن پادشاه از حکیم)
 - در هنگام سلامتی و عافیت، باید انسان قدر راحتی و خوشی موجود را بداند، پیش از آن که به بلایی گرفتار شود.
- ۵- نتیجه‌گیری و تعیین نوع**
- این متن انسان را به قدر دانستن عافیت و سلامتی خود در هنگام راحتی توصیه می‌کند و در کنار آن به اهمیت مشورت گرفتن از دیگران و همچنین ارائه راهکاری مفید در هنگام بروز مشکلات اشاره دارد.
- بر پایه بررسی‌های انجام‌شده و تأکید درونمایه اثر، این نوشته را نمونه‌ای از متن «تعلیمی» یا «اندرزی» می‌توان به شمار آورد.

درس ۲: سازه‌ها و عوامل تأثیرگذار در شعر فارسی

- شعر و موسیقی هر دو برای برانگیختن «حس و حال عاطفی» به کار می‌روند؛ یعنی حالت‌هایی مانند غم، شادی، امید و ...
- اساسی‌ترین عامل پیدایی شعر، عاطفه است.
- وزن و آهنگ در انتقال بهتر عاطفه تأثیرگذار هستند.
- رعایت تناسب میان آهنگ و وزن با محتوا و حال‌وهوای سخن اهمیت دارد.
- مثلاً در نمونه زیر، وزن و آهنگ کوپنده و کوتاه، بار حماسی فضای شعر را غنی‌تر می‌سازد؛ یعنی وزن و آهنگ با محتوا هماهنگی کامل دارند:
- خروش آمد و ناله کَرَنای
- دم نای رویین و هندی‌درای
- زمین آمد از شِم اسپان به جوش
- به ابر اندر آمد فغان و خروش

(فردوسی)

وزن

- پس از عاطفه، مهم‌ترین و مؤثرترین عامل در شعر است.
- بدون وزن، کم‌تر می‌توان عواطف را برانگیخت.
 - اصولاً انتظاری که آدمی از شعر دارد، این است که بتواند آن را زمزمه کند و علت این که شعر را بیش از نثر می‌خواند، همین شوق به زمزمه و آوازخوانی است.
 - وزن جزء طبیعت شعر است و جنبه تزیینی ندارد و یکی از مهم‌ترین ارکان شعر است.
 - اکثر کتاب‌های مقدس آهنگ و موسیقی خاص دارند. گوش‌نوازی و خوش‌آهنگی باعث تأثیرگذاری بیشتر در انسان می‌شود.
 - تعریف وزن:** وزن ادراکی است که از احساس نظم حاصل می‌شود.
 - وزن امری حسی است و بیرون از ذهن وجود ندارد. وسیله ادراک آن نیز حواس ماست.
 - توجه به فضای عاطفی و آهنگ متن، سبب کشف لحن می‌شود.
 - تشخیص لحن مناسب شعر، خواندن را دلنشین‌تر و درک محتوا را آسان‌تر می‌کند.

درس ۳: واج آرایی، واژه آرایی

بدیع: یکی از بخش‌های آرایه‌های ادبی یا موسیقی کلام، بدیع است.

بخش‌های علم بدیع

- بدیع لفظی (عواملی که موسیقی لفظی را به وجود می‌آورند).
 - بدیع معنوی (عواملی که موسیقی معنوی را به وجود می‌آورند).
- تکرار و موسیقی حاصل از آن**
- تکرار واج و واژه در زبان عادی، پسندیده نیست؛ اما در زبان ادبی تکرار بر جاذبه، کشش و گوش‌نوازی سخن می‌افزاید.